

Усова Н.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Алімов К.О.

*кандидат юридичних наук, викладач,
Запорізький національний університет*

ПРОБЛЕМАТИКА ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Однією з найбільш недосліджених і суперечливих є проблема системи принципів цивільного процесуального права. Особливо актуальним це питання є в умовах реформування сучасної правової системи в Україні. Адже здійснення правосуддя в цивільних справах неможливе без наукового дослідження та теоретичного аналізу основоположних засад, керівних ідей цивільного процесуального права. Саме у процесі нормотворчої діяльності принципи цивільного процесуального права впливають на зміст норм, які регулюють цивільне судочинство та сприяють систематизації цивільного процесуального законодавства. На практиці застосування принципів цивільного процесу вони визначають загальні засади у здійсненні правосуддя, сприяють правильному розумінню норм процесуального права.

У статтях та монографіях проблематику принципів цивільного процесу висвітлювали багато зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: М. Штефан, А. Мельников, А. Колодій, А. Андрушко, О. Немировська, В. Тараненко та ін.

Відомо, що з латинської мови слово «принцип» (*principium*) означає «начало», «основа», «керівна ідея», тому що саме принципи покликані визначити фундаментальні цінності цивільного процесу.

Але кожен автор намагається по своєму визначити поняття принципу, визначити зміст та особливості кожного із принципів. Цікавою особливістю є те, що у Цивільному процесуальному кодексі України не закріплено поняття принципів правосуддя. В той же момент вчені наголошують, що невиконання приписів процесуальних норм, які містяться у процесуальному законодавстві та ґрунтуються на конституційних засадах судочинства і недодержання хоча б однієї із засад цивільного судочинства, визнається безумовною підставою скасування судових рішень [1].

Принципи цивільного процесуального права визначаються як формально закріплені засади здійснення правосуддя в цивільних справах, які визначають завдання і мету правосуддя в цивільних справах, характер, зміст і побудову цивільного судочинства, учасників процесу, їх процесуальне правове становище.

Зважаючи на те, що принципів цивільного процесуального права багато, зупинимось на дослідженні найголовніших для даної галузі.

Принцип змагальності. Суть даного принципу полягає у тому, що існує правовий спір між сторонами – позивачем та відповідачем. Але законодавчо термін «змагальність» не визначено. Саме тому погляди науковців з приводу цього не однозначні.

Як зазначає професор В.П. Півненко, змагальність – не засада судочинства, а лише гарантія того, що буде реалізовано принцип всебічного, повного і об'єктивного дослідження справи у суді [4].

Але більшість вчених дотримуються позиції, що змагальність – це законодавчо встановлена можливість реалізації та практична реалізація наданих сторонам процесуальних прав при виконанні покладених на них процесуальних обов'язків на всіх стадіях судового процесу за участю суду [5].

Але таке визначення цього принципу також не досконале, адже він реалізується не на всіх стадіях цивільного процесу та не у всіх провадженнях. Яскравим прикладом є наказне провадження, яке є спрощеною процедурою захисту порушених прав.

Принцип диспозитивності. Цей принцип закріплений у ст. 11 Цивільного процесуального кодексу України [2], але серед вчених не існує єдиного підходу до визначення цього принципу та його розуміння.

Стверджують, що принцип є основоположним у системі принципів цивільного процесуального права і полягає у наданні сторонам, іншим особам, які беруть участь у справі, можливості вільно здійснювати і розпоряджатися матеріальними правами щодо предмета спору та процесуальними засобами їх захисту.

Принцип диспозитивності характеризується такими положеннями:

- 1) той, хто хоче здійснити своє право, повинен сам потурбуватися про це;
- 2) особа, якій належить право, може від нього відмовитися;
- 3) нікого не можна примушувати пред'явити позов проти своєї волі;
- 4) суд не повинен виходити за межі вимоги сторін, за винятками, встановленими законом.

Недоліком є те, що дія принципу диспозитивності на стадії апеляційного оскарження звужена, порівняно із судом першої інстанції. Це проявляється у тому, що: а) неможливості оскарження рішень суду першої інстанції, постановлених у справах з виборчих та адміністративно-правових відносин; б) апеляційному оскарженню підлягають тільки ті ухвали суду першої інстанції, які чітко визначені в законі.

На прикладі розглянутих вище принципів можна дійти висновку, що кожен принцип цивільного процесу має певні недоліки як у змісті, так і у застосуванні.

Принципи цивільного процесу мають нормативний характер, тобто кожен принцип повинен без винятку бути закріплений у законі. Але ч. 4 ст. 129 Конституції України передбачено, що законом можуть бути передбачені й інші засади судочинства [1]. Саме відсутність у законодавстві чіткого визначення принципів цивільного процесу вплинула на формування їх поняття в науці цивільного процесуального права.

Відсутність нормативного визначення принципів призводить до різного формулювання їх поняття та змісту, що призводить до неоднакового їх розуміння і як наслідок застосування.

Таким чином для ефективного застосування принципів цивільного процесуального права необхідно законодавчо визначити їх систему. Наприклад, закріпити систему принципів у окремому розділі Цивільного

процесуального кодексу України. Потрібно чітко визначити кожен принцип та його зміст, що дало б змогу правильного та однакового їх розуміння та застосування.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // ВВРУ. – 1996. - – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України // ВВРУ. – 2004. – № 40–41,42. – Ст. 492.
3. Про судоустрій та статус суддів // ВВРУ. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
4. Гражданский процесс [Текст]: ученик / под ред. проф. М.К. Треушникова. – М.: Новый Юрист, 1998. – 512 с.
5. Яценко Н.Г. Нові тенденції розвитку принципу змагальності і цивільному процесі [Текст] / Н.Г. Яценко // Юриспруденція: теорія і практика. – 2010. – № 7. – С. 51–57.